

VILNIAUS APYGARDOS ADMINISTRACINIAM TEISMUI

Žygimantų g. 2, Vilnius

Atsakovas: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras,
kodas: 191428780,
adresas: Didžioji g. 17/1, Vilnius

Atsakovo atstovai: advokatė Kristina Čeredničenkaitė,
advokato padėjėjas Jurius Petreikis,
dirbantys Advokatės L. Meškauskaitės kontoroje,
Subačiaus g. 5-16, Vilnius
El. paštas: kristina@lmk.lt, jurius.petreikis@gmail.com
Tel. Nr. 8652 03993, 8616 19360

Pareiškėjas: Grant Arthur Gochin,
Gim. 1963 m. lapkričio 2 d.,
Adresas: 10 900 Winnetka ave., Chatsworht, CA 91311
Jungtinės Amerikos Valstijos

Pareiškėjo atstovas: advokatas Rokas Rudzinskas,
A. Mickevičiaus g. 14-2, LT 08119 Vilnius
El. paštas: rokas@rlaw.lt
Tel. Nr. 8614 88303

ATSILIEPIMAS

Į PAREIŠKĖJO SKUNDĄ DĖL ATSISAKYMO PAKEISTI ISTORINĘ IŠVADĄ

Administracinė byla Nr. eI-4215-281/2018

2018 m. spalio 1 d.
Vilnius

1. Vilniaus apygardos administraciniame teisme nagrinėjama administracinė byla, pagal pareiškėjo Grant Arthur Gochin (toliau – Pareiškėjas) skundą atsakovui Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui (toliau – Centras) dėl atsisakymo pakeisti istorinę išvadą. Pareiškėjas prašo panaikinti Centro 2018 m. liepos 18 d. raštą Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“ ir įpareigoti atlikti administracinę procedūrą pagal Pareiškėjo 2018 m. birželio 15 d. pateiktą užklausą ir jos prieduose esančius dokumentus, t. y. atlikti tyrimą pagal teisės aktų reikalavimus, įvertinti užklausos argumentus ir archyvinius dokumentus, pakeisti istorinę išvadą dėl Jono Noreikos veiklos II Pasaulinio karo metais, pakeistoje išvadoje aptariant visus archyvinius dokumentus, pateiktus užklausos prieduose ir pakeistą išvadą paviėšinti Centro internetinėje svetainėje www.genocid.lt
2. Centro įsitikinimu, Pareiškėjo skundas savo turiniu yra nepagrįstas, be to, pats Pareiškėjas neturi jokio teisinio suinteresuotumo ginčyti Centro pateiktą informacinio pobūdžio raštą, kuriame išdėstyti istoriniai faktai, susiję su Jono Noreikos (Generolo Vėtros) veikla nacių okupuotoje Lietuvoje, ir pateiktas Centro vertinimas, ginčijamame rašte nurodyta informacija niekaip neįtakoja Pareiškėjo teisių ir pareigų, todėl byla pagal Pareiškėjo skundą turi būti nutraukta kaip nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai (teismui nusprendus, kad

Pareiškėjas vis tik turi teisinį suinteresuotumą ginčyti Centro raštą - Pareiškėjo skundas turi būti atmetas kaip nepagrįstas). Žemiau pateikiamos faktinės aplinkybės ir nurodomas teisinis reguliavimas, pagrindžiantys tokią Centro poziciją.

Faktinės aplinkybės

3. Nagrinėjamoje byloje ginčas kilo dėl Pareiškėjo ir Centro skirtingo J. Noreikos (Generolo Vėtros) veiklos nacių okupuotoje Lietuvoje vertinimo. Pareiškėjas reikalauja Centro oficialiai pripažinti, kad J. Noreika yra tiesiogiai atsakingas už mažiausiai 1800 Plungės ir 800 Telšių žydų nužudymą (įvykdytą atitinkamai 1941 m. liepos 12-13 dienomis ir 1941 m. liepos 20-21 dienomis). Tuo tarpu Centras, remdamasis egzistuojančiais istoriniais šaltiniais, ne kartą priėjo išvadą, kad vokiečių okupacijos laikotarpiu J. Noreika nėra dalyvavęs žydų masinėse naikinimo operacijose, tame tarpe ir Telšių bei Šiaulių apskrityse.
4. Pareiškėjas anksčiau ne kartą yra kreipęsis į Centrą su reikalavimu pripažinti J. Noreiką dalyvavus žydų žudynėse. 2018 m. birželio 15 d. Pareiškėjas dar kartą raštu kreipėsi į Centrą su reikalavimu įvertinti Pareiškėjo inicijuoto tyrimo metu nustatytus faktus ir dokumentus bei pakeisti esamas Centro išvadas dėl J. Noreikos veiklos, aptariant visas Pareiškėjo nurodytas istorines aplinkybes ir dokumentus, o pakeistą išvadą paskelbti Centro internetinėje svetainėje (žr. Pareiškėjo *Užklausa dėl Jono Noreikos nusikaltėlių gaujos*, Priedas Nr. 1).
5. Minėtame rašte (užklausoje) Pareiškėjas remiasi J. Noreikos veiklos tyrimo, kurį atliko Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir kultūros studijų katedros lektorius Andrius Jonas Kulikauskas ir Evaldas Balčiūnas, išvadomis, kad:
 - 5.1. pirma, „Jonas Noreika vadovavo nusikalstamai gaujai, LAF Telšiai, kuri Lietuvos Respublikos, lietuvių tautos ir „Žemaičių žemės“ vardu per vieną mėnesį nužudė daugiau kaip 3000 žydų ir 300 lietuvių, juos sulaukė, žemino, apvogė, išnaudojo, kankino ir pasmerkė. <...>“;
 - 5.2. antra, „Jonas Noreika Šiaulių apskrityje tarnavo Lietuvos laikinajai vyriausybei ir naciams okupantams dėl to, kad jisai kaip žmogus asmeniškai labiausiai tiko rengiant nusikaltimus prieš žmoniją.“
6. Pareiškėjas užklausoje taip pat pateikia savo samprotavimus apie tai, kad J. Noreika buvo vienas žymiausių Lietuvos antisemitų, gėdė žydų išžudymo, puoselėjo žydų išžudymą, kitus įtraukė į išžudymą ir išžudymą teisingo, pats įsakė sušaudyti Plungės žydus ir reikalauja, kad Centras pritartų tokiems jo samprotavimams.
7. Apibendrinamas rašte (užklausoje) išdėstyta informacija, Pareiškėjas prieina kategorišką išvadą, kad J. Noreika buvo aukščiausia valdžia Telšių apskrityje ir yra labiausiai atsakingas už siaubingus 1941 m. liepos mėnesį lietuvių įvykdytus nusikaltimus, kuriais nužudyti 3000 žydų ir 300 lietuvių. Pareiškėjas reiškia įsitikinimą, kad J. Noreikai svarbiausia buvo išžudyti žydus, nes taip jis siekė pasisavinti jų turtą, taip pat tvirtina, kad J. Noreika į savo nusikaltimus įtraukė Telšių krašto karininkus, valdininkus, dvasininkus, šviesuolius, jaunimą ir plačiąją visuomenę (žr. Pareiškėjo *Užklausa dėl Jono Noreikos nusikaltėlių gaujos*, 32 psl.).
8. Centras, išsamiai išnaginėjęs Pareiškėjo rašte (užklausoje) nurodytas aplinkybes ir jų pagrindu Pareiškėjo suformuluotus J. Noreikos veiklos vertinimus, Pareiškėjo skundžiamu 2018 m. liepos 18 d. raštu Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“ (Priedas Nr. 2) informavo Pareiškėją, kad Centras jo pateiktoje medžiagoje nerado duomenų, dėl kurių galėtų iš esmės pakeisti Centro išvadą dėl J. Noreikos. Šiame rašte Centras nuodugniai ir argumentuotai atsakė į Pareiškėjo keltus klausimus, motyvuotai pasisakė dėl Pareiškėjo suformuluotų prielaidų ir kategoriškų išvadų, tame tarpe ir dėl J. Noreikos veiklos. Centras, remdamasis įvairiais istoriniais šaltiniais, dar kartą atkreipė Pareiškėjo dėmesį į esmines, reikšmingiausias

aplinkybes, susijusias su J. Noreikos veiklos vertinimu, kurios paneigia Pareiškėjo kategoriškas išvadas dėl J. Noreikos dalyvavimo masinėse žydų žudynėse, t. y. į aplinkybę, kad tikrieji žydų žudynių sumanytojai buvo ne lietuviai, o Trečiojo Reicho vadovybė, taip pat į tai, kad nėra jokių patikimų duomenų, kurie leistų konstatuoti, kad J. Noreika įsakė žudyti žydus ar pats dalyvavo masinėse žydų naikinimo operacijose.

9. Nesutikdamas su 2018 m. liepos 18 d. rašte Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“ išdėstyta informacija, Pareiškėjas teismui pateikė šioje byloje nagrinėjamą skundą, kuriuo reikalauja panaikinti šį Centro raštą, pakeisti istorinę išvadą dėl J. Noreikos veiklos ir ją paskelbti Centro internetinėje svetainėje.

Dėl Pareiškėjo skundo argumentų

10. Skunde Pareiškėjas teigia, kad 2018 m. jis inicijavo nepriklausomą archyvinių dokumentų tyrimą, Lietuvos centriniame ir Ypatingame archyvuose, kurį atliko nacių nusikaltimų tyrinėtojai Evaldas Balčiūnas ir Andrius Kulikauskas. Pasak Pareiškėjo, „tyrimo metu atrasti dokumentai ir istorikų sąsajos su jau žinomais ir publikuotais dokumentais (įskaitant Lietuvos nacionalistų partijos sekretoriaus Z. Blyno 2010 m. išspausdintą išsamų įvykių dienoraštį) liudija, kad Centras nuo 2015 m. aktyviai dezinformavo ir klaidino visuomenę bei valdžios žmones dėl Jono Noreikos sąsajų su Holokaustu Žemaitijoje ir Šiauliuose. Atrasti dokumentai liudija, kad Jonas Noreika vadovavo LAF Telšiai - organizuotai grupei, kuri 1941 m. vasarą buvo aukščiausia valdžia Žemaitijoje. LAF Telšiai nariai užėmė svarbiausias vietas teisėsaugos ir civilinėse įstaigose, taip pat organizavo ir vadovavo savarankiškiems savisaugos padaliniams (Tautinio Darbo Apsauga, TDA, LAF, „baltaraiščiai“) kurie vykdė Plungės ir Telšių žydų žudynes. Dokumentai patvirtina, kad LAF Telšiai vadavietė buvo įsikūrusi tame pačiame pastate kaip ir Lietuvių komendantūra, kad LAF Telšiai vadas išduodavo ir tvirtindavo leidimus ginklams (LAF ir TDA nariams), rengė karo lauko teismus, nagrinėjo malonės prašymus ir vykdė egzekucijas. LAF Telšiai leido oficialų laikraštį Žemaičių žemė, kuriame yra atvirai skelbiami antisemitiniai pareiškimai ir skatinamas susidorojimas su žydais. Spauda, leidžiančioji ir vykdančioji valdžia buvo sukoncentruota vienos organizuotos žmonių grupės LAF Telšiai rankose. Šiai grupei vadovavo Jonas Noreika.“ (žr. Pareiškėjo skundo 2 psl.). Pareiškėjas taip pat tvirtina, neva „Istorikai ištyrę 1941 m. birželio sukilimo ir vėlesnių įvykių aplinkybes, nustatė, kad Telšių LAF nebuvo pavaldūs nacių nurodymams, jie veikė savo iniciatyvą, be nacių žinios, patys apsirūpino ginklais ir „Nacionalsocialistinės“ partijos nario leidimais jiems nešioti. Ši organizacija 1941 m. vasarą Žemaitijoje buvo aukščiausia valdžia“ (žr. Pareiškėjo skundo 5 psl.).
11. Pažymėtina, jog Centras negali Pareiškėjo inicijuoto tyrimo ir jo išvadų laikyti mokslinėmis ir objektyviomis dėl šių aplinkybių:
 - 11.1. *pirma*, jos nėra realizuotos istoriografinių prieigų principu;
 - 11.2. *antra*, jos kritikuotinos istorinių tyrimų metodologijos požiūriu;
 - 11.3. *trečia*, jų, kaip mokslinių, nėra patvirtinę istorijos mokslo specialistai, dirbantys mokslo įstaigose;
 - 11.4. *ketvirta*, tyrimą atlikę tyrėjai Andrius Kulikauskas ir Evaldas Balčiūnas akademinuose sluoksniuose nėra žinomi kaip profesionalūs istorikai; jie viešoje erdvėje labiau žinomi savo kontraversinėmis nuostatomis (pvz., Evaldas Balčiūnas viešoje erdvėje prisistato kaip „anarchizmo istorikas, valkatavimo ir elgetavimo ekspertas“), kurios gali įtakoti išankstinį neobjektyvumą. Tyrimo neobjektyvumą akivaizdžiai atskleidžia be įrodymų daromos prielaidos (pvz., kad J. Noreika tarnavo ne tik nacių, bet ir sovietų režimui arba J. Noreikos prilyginimas Hitleriui ir Stalinui), taip pat kitos akivaizdžius faktus ignoruojančios išvados bei esami teiginių prieštaravimai.

- 11.5. *Penkta*, kai kurios Pareiškėjo daromos išvados (pvz., J. Noreikos prilyginimas Hitleriui ir Stalinui, teiginiai „žydų likimą visaip sprendė lietuviai“, „Juozo Brazaičio - Ambrazevičiaus bei Lietuvos laikinosios vyriausybės nusikaltimai engiant Lietuvos žydus“, „Jonas Noreika įklampino Telšių vyskupijos vyskupus ir kunigus į nusikaltimus prieš žmoniją“ ir kt.) sietinos ne su mokslu ir tikrove, o su okupacinių laikotarpių propagandine dezinformacija. Pažymėtina, jog 1991 m. gegužės 27 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas J. Noreiką reabilitavo, o 1975 metais JAV Teisingumo ministerija reabilitavo Laikinosios vyriausybės ministrą pirmininką Juozą Brazaitį – Ambrazevičių (*JAV Kongreso Teismų komiteto Imigracijos, pilietybės ir tarptautinės teisės pakomitečio pirmininko Joshua Eilbergo raštas Algimantui Gečiui, 1975 sausio 13 Vašingtonas*). Telšių vyskupijos vyskupas Vincentas Borisevičius, Telšių vyskupijos kunigai Vladislavas Polonskis ir Vladislavas Taškūnas už žydų gelbėjimą yra apdovanoti Lietuvos Respublikos Prezidento.
12. Pabrėžtina ir tai, kad Pareiškėjas savo minimų dokumentų, kurie tariamai atrasti Pareiškėjo inicijuoto tyrimo metu, nevertina istoriografijos kontekste, todėl pagal šiuos pavienius dokumentus daromos išvados, kaip antai, kad „LAF Telšiai 1941 m. vasarą buvo aukščiausia valdžia Žemaitijoje“ nelaikytinos mokslinėmis ir objektyviomis. Pareiškėjo skelbiama išvada, kad II Pasaulinio karo metu vokiečiams okupavus vakarinę SSRS dalį, Telšių apskritį jie neva kažkodėl atsisakė kontroliuoti, taip neva sudarydami atskirą, lietuvių kontroliuojamą „valstybėlę“, prieštarauja sveikai logikai ir pripažintai II Pasaulinio karo istoriografijai. Atsakydamas į Pareiškėjo klausimus, Centras 2018-07-18 rašte Nr. 14R-52 Pareiškėjui paaiškino, kad vokiečių okupacijos (1941-1944 m.) laikotarpiu Lietuva, kaip valstybė, neegzistavo. Okupacijos pradžioje valdžia buvo vokiečių karinės administracijos rankose, vėliau, t. y. 1941 m. liepos mėnesį, valdžią iš karinės administracijos perėmė vokiečių civilinė administracija su generaliniu komisaru T. A. von Rentelnu priešakyje. Telšių apskrityje vokiečių karinės administracijos valdymo laikotarpiu (1941 m. birželio - liepos mėn.) aukščiausia karinė valdžia priklausė vokiečių karo komendantui, nuo 1941 m. liepos pabaigos, kai buvo įvestas civilinis valdymas, Telšių apskrities pagrindiniu valdytoju tapo Šiaulių apygardos komisaras Hansas Gewecke. Okupacinė valdžia vadovavosi ne LAF organizacijos ideologija ir jos dokumentais, o sava nacionalsocialistine programa. Visą 1941-1944 m. laikotarpį tiek Telšių apskrities LAF organizacija, tiek Telšių apskrities civilinė valdžia, policijos įstaigos buvo subordinuotos, pajungtos nacių okupacinės valdžios įstaigoms.
13. Pareiškėjas, teigdamas, kad *LAF Telšiai 1941 m. vasarą buvo aukščiausia valdžia Žemaitijoje, kuriai vadovavo Jonas Noreika*, ignoroja ir kitus istorinius faktus. 1941 m. vasarą Telšių apskritį valdė ne J. Noreika, o okupacinė administracija ir jai pavaldžios įstaigos bei pareigūnai: apskrities valdyba (viršininkas Augustinas Ramanauskas), valsčių savivaldybės, Telšių ir Plungės miestų savivaldybės, apskrities policijos įstaiga (vadovas Bronius Juodikis), policijos nuovados valsčiuose, saugumo policijos įstaiga. Lietuvių aktyvistų frontas (LAF) 1941 metais nuo birželio pabaigos iki jo paleidimo 1941 m. rugsėjo 26 d. veikė kaip visuomeninė organizacija, kurios būstinė buvo Kaune. Telšių apskrities LAF štabas, kuriam 1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį vadovavo J. Noreika, buvo šios visuomeninės organizacijos padalinys. 1941 m. birželio sukilimo metu ir po jo rezistencinė LAF organizacija iniciavo, vykdė lietuvių administracijos atkūrimo darbus, tačiau nefunkcionavo kaip administracinė institucija.
14. Pareiškėjas nepagrįstai teigia, kad LAF Telšiai nariai organizavo ir vadovavo savarankiškiems savisaugos padaliniams (Tautinio Darbo Apsauga, TDA, LAF, „baltaraiščiai“), kurie vykdė Plungės ir Telšių žydų žudynes. Tuo norima pasakyti, kad šios struktūros pačios sumanė, t. y. savarankiškai iniciavo ir vykdė žudynes. Šis teiginys istoriografijos kontekste nėra teisingas. Tiek Telšių apskrities LAF organizacija, tiek Telšių apskrities civilinės valdžios, policijos įstaigos visą 1941-1944 m. laikotarpį buvo subordinuotos, pajungtos nacių okupacinės

- valdžios įstaigoms. Todėl ir minėtų padalinių buvimas savarankiškais vienetais, neva vykdančiais žydų žudynes, nebuvo galimas.
15. Skunde Pareiškėjas teigia: „*Centro leidžiamame žurnale 2016 m. pasirodė centro istoriko Alfredo Rukšėno 26 lapų straipsnis vaizduojantis Noreiką kaip globojusį žydus, nieko nežinojusį ir neturėjusį jokių genocidinių ketinimų. A. Rukšėnas akcentuoja tik Noreikos veiksmus dėl turto nusavinimo, sukurdamas jiems apibrėžti naujadarą - „ekonominis genocidas“, tuo sušvelnindamas Noreikos nusikaltimus. Istorinio tyrimo ir archyvinių dokumentų šviesoje, Jono Noreikos „ekonominis genocidas“ turėtų būti suprantamas kaip etninės grupės naikinimas dėl ekonominių išskaičiavimų, tačiau centras šio asmens įvaizdį piešia visai kitomis spalvomis.“ (žr. Pareiškėjo skundo 5 psl.).*
 16. Atkreiptinas teismo dėmesys į tai, kad Pareiškėjas klaidina teisimą - Pareiškėjo nurodytame straipsnyje¹ nėra minimas Pareiškėjo nurodytas terminas „*ekonominis genocidas*“. Istorijos mokslų daktaras A. Rukšėnas mini terminą „*ekonominis antisemitizmas*“ - XIX a. aštuntajame dešimtmetyje atsiradusį lietuvių siekį įsigalėti amatuose ir prekyboje, t. y. srityse, kuriose nuo seno vyravo žydai. Straipsnyje remiamasi kitų istorinių tyrėjų pavyzdžiais² ir daroma išvada, kad tarp ekonominio antisemitizmo ir Holokausto nėra būtinojo ryšio. Pvz., tyrėjas K. Girnius būtinojo ryšio tarp antisemitizmo ir Holokausto nebuvimą remia šiais pavyzdžiais: Lietuvos prezidentas A. Smetona nuosekliai gynė žydus, palaikė jų teises, kovojo su viešuoju antisemitizmu, nors jo laiškuose jaučiamos antisemitinės apraiškos. Užkietėjusi antisemitė lenkė Zofia Kossak-Szczucka, nors ir norėjo, kad žydai emigruotų iš Lenkijos, juos gelbėjo rizikuodama gyvybe.
 17. Yra ir daugiau pavyzdžių, kad antisemitizmo negalima prilyginti genocidui, kaip daro Pareiškėjas. Lietuvos laikinosios vyriausybės, kurios veikloje yra antisemitinių apraiškų, nario, komunalinio ūkio ministro Vytauto Landsbergio-Žemkalnio žmona Ona Landsbergienė už žydų gelbėjimą apdovanota „Pasaulio teisuolio“ žymeniu bei Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi, o krašto apsaugos ministras gen. Stasys Raštikis aprašo, kaip paprašytas Lietuvos kariuomenės vyriausiojo rabino Sniego ir advokato Goldbergo bandė „kelti žydų reikalą palankia jiems prasme vokiečių karinėje vadovybėje.“³
 18. Esama žinių, kurias ignoroja Pareiškėjas, kad J. Noreika bendradarbiavo su žymiu žydų gelbėtoju, Šiaulių gydytoju Domu Jasaičiu, kuris rizikuodamas gyvybe, yra išgelbėjęs ne vieną Šiaulių žydų šeimą, už ką Lietuvos Respublikos apdovanotas (po mirties) Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi. J. Noreikos bendražygis Damijonas Riauka atsiminimuose pasakoja, kaip pirmomis karo dienomis J. Noreika įkalbėjo vežimu važiuojančią žydų šeimyną pasukti iš kelio, kuo skubiausiai slėptis nuo vokiečių, nes buvo girdėjęs, kad vokiečiai terorizuoja žydus. J. Noreikos sūnėno Stanislovo Grunskio liudijimu, J. Noreikos mažametė duktė Dalia Noreikaitė dalydavo gatvėje praeinantiems žydams motinos specialiai jiems iškeptas bandeles.
 19. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad 1943 m. vasario 23 d. J. Noreika dėl vadovavimo lietuvių pasipriešinimo judėjimui ir kurstymo prieš Reicho komisaro paskelbtą lietuvių mobilizaciją buvo suimtas ir kalinamas Štuthofio koncentracijos stovykloje. Kaltinimą J. Noreikai suformulavo ir pasirašė pats vokiečių saugumo policijos ir SD vadas Lietuvoje Karl Jäger.

¹ Alfredas Rukšėnas „Jono Noreikos-Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir rezistencija 2016, Nr.1 (39), 1. 50-51

² V. Vareikis, „Žydų ir lietuvių susidūrimai bei konfliktai tarpukario Lietuvoje“, Vilnius, 2005, p. 159), (L. Truska, V. Vareikis, Holokausto prielaidos: antisemitizmas Lietuvoje, Vilnius, 2004, p.55), K. K. Girnius, „Lemtingi 1941-ieji. Holokausto Lietuvoje prielaidų klausimu“, Naujasis židinys, 2011, Nr.2, p. 88

³ žr. Stasys Raštikis, Kovose dėl Lietuvos, II, p. 306-307.

20. Pareiškėjas skunde taip pat nurodo, kad „*Istorikai nustatė, kad 1941 m. antrąjį pusmetį vykęs žydų tautos naikinimas Žemaitijoje buvo skatinamas LAF leidžiamame laikraštyje „Žemaičių žemė“, LAF platinamuose atsišaukimuose, kartu su žudynėmis buvo rengiamos miesto šventės, kuriose buvo išsakomos kalbos šlovinančios lietuvių tautos darbą, nacistinę Vokietiją ir Adolfą Hitlerį. Šie įvykiai vyko Telšių LAF vado Jono Noreikos žinioje, jam vadovaujant ir aktyviai dalyvaujant.*“ (žr. Pareiškėjo skundo 5 psl.).
21. Tokia Pareiškėjo nuomonė istoriografiškai abejotina dėl šių aplinkybių:
 - 21.1. *pirma*, to meto visą lietuvišką spaudą kontroliavo nacių okupacinė valdžia;
 - 21.2. *antra*, laikraščio „Žemaičių žemė“, kaip ir LAF organizacijos antisemitiniuose pranešimuose, turiniuose nėra tiesioginių, imperatyvių nurodymų žydus žudyti, t. y. pasitelkti genocidą kaip „žydų klausimo“ sprendimo būdą. Berlyno LAF dokumentuose kalbama, kad žydus reikia išvaryti iš Lietuvos, o ne žudyti;
 - 21.3. *trečia*, laikraščio „Žemaičių žemė“ antisemitiniai teiginiai negali būti vertinami kaip Telšių apskrities LAF organizacijos kvietimas dalyvauti jos inicijuojamose ir vykdomose žudynėse, nes masinių žudynių iniciatoriai buvo ne LAF organizacija, o okupacinės valdžios įstaigos;
 - 21.4. *ketvirta*, laikraščio „Žemaičių žemė“ ypatybė ta, kad po straipsniais, kurie jame buvo publikuoti, nėra nurodomi autoriai. Dėl to labai problematiška spręsti, ką spausdino ir ko nespausdino asmeniškai J. Noreika. Nėra duomenų, kad J. Noreika pats asmeniškai būtų sakęs, jog žydus reikia žudyti.
22. Pareiškėjo skunde minima miesto šventė nesietina su Holokaustu. Laikraštyje „Žemaičių žemė“ (1941 m. liepos 30 d., l. 2) minima šventė, kuri vyko Plungėje 1941 m. liepos 27 d., buvo skirta Lietuvos laikinosios vyriausybės palaikymui. Vis labiau aiškėjant vokiečių nuostatai nepripažinti Laikinosios vyriausybės, po vokiečių inspiruoto nesėkmingo bandymo nuversti Laikinąją vyriausybę liepos 23-24 d., Vyriausybės palaikymo akcijos, panašios į minimą šventę Plungėje, buvo organizuotos ir kitose Lietuvos vietose.
23. Iš paminėtų bei kitų istoriografijoje žinomų duomenų ir aplinkybių Centras pagrįstai mano, kad 1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį Telšių apskrityje vykusių žudynių pagrindinės priežastys sietinos ne su laikraštyje „Žemaičių žemė“ skelbiama informacija, o su vokiečių Operatyvinės grupės A 2-uoju operatyviniu būriu ir su H. Himmlerio duotais nurodymais Operatyvinių grupių A, B, C, D ir jų padalinių vadams karo su Sovietų Sąjunga išvakarėse.
24. Skunde Pareiškėjas tvirtina, kad jo inicijuoto tyrimo metu nustatytos aplinkybės „*sudaro stiprų pagrindą teigti, kad Telšių apskrityje 1941 m. buvo vykdoma stambaus masto propaganda prieš žydų tautybės asmenis, žydų naikinimas buvo pateisinamas ir kurstomas viešuose LAF vadovybės pasisakymuose ir jos leidžiamoje spaudoje, argumentuojant, kad lietuvių tauta turi vienytis ir apsivalyti nuo nepageidaujamo elemento. To pasekoje galima teigti, kad Telšių LAF ir jos vadas Jonas Noreika yra tiesiogiai atsakingi mažiausiai už 1800 Plungės (1941 m. liepos 12-13) ir 800 Telšių (1941 m. liepos 20-21) žydų nužudymą ir jų turto išgrobstymą.*“ (žr. Pareiškėjo skundo 6 psl.).
25. Pastarųjų Pareiškėjo išvadų negalima pagrįsti istoriografiniu požiūriu. Jau minėta, kad LAF organizacijos antisemitiniuose turiniuose nėra tiesioginių, imperatyvių nurodymų žydus žudyti, t. y. pasitelkti genocidą kaip „žydų klausimo“ sprendimo būdą. Pareiškėjo bandymas LAF antisemitinę propagandą ir masines žydų žudynes susieti priežastiniu ryšiu nėra teisingas ir objektyvus, nes istoriniai tyrimai, šaltiniai leidžia teigti, kad žudynės vyko ne Telšių LAF organizacijos, o vokiečių okupacinės valdžios pareigūnų nurodymu. Pareiškėjas savo teiginius, kad J. Noreika yra tiesiogiai atsakingas už 1800 Plungės žydų nužudymą 1941 m.

liepos 12-13 d., grindžia A. Pakalniškio liudijimais. Centras yra ištyręs A. Pakalniškio liudijimus apie menamą J. Noreikos dalyvavimą Plungės žydų žudynėse ir pateikęs motyvuotą istorinį mokslinį atsakymą, kodėl minėti liudijimai yra nepatikimi. Tyrimo rezultatai išdėstyti Centro skelbiamame straipsnyje.⁴ Nustatyta, kad 1941 m. liepos 12-13 d. Plungės valsčiuje ties Kaušėnų kaimu žydų masinių žudynių operacija buvo vykdoma okupacinės valdžios įsakymu. Taip pat nustatyta, kad pagal po karo teistų žydų žudynių dalyvių parodymus Plungės komendantu buvo ne J. Noreika, o ltn. Povilas Alimas, kad vykdydami vokiečių nurodymus P. Alimas ir Pabrėža dalyvavo šiose žudynėse. Jų parodymuose J. Noreika nėra minimas kaip masinių žudynių ties Kaušėnų kaimu dalyvis. Taip pat nėra duomenų, kad J. Noreika dalyvavo 1941 m. liepos 20-21 d. Telšių žydų, laikytų Rainių dvare, žudynėse. Istoriniame tyrime teigiama, kad stovyklos kaliniai buvo šaudomi dalyvaujant lietuvių policijai ir vietiniams aktyvistams, kuriems vadovavo gestapininkai,⁵ o ne Telšių apskrities LAF organizacija.

26. Pareiškėjas skunde teigia, kad „*susirašinėjimai, pažymėjimai ir įsakymai patvirtina, kad Jonas Noreika aktyviai prisidėjo prie Žagarės geto sukūrimo ir turėjo realią valdžią spręsti žydų likimus.*“ (žr. Pareiškėjo skundo 6 psl.).
27. Centro įsitikinimu, Pareiškėjo teiginys, kad J. Noreika aktyviai prisidėjo prie Žagarės geto sukūrimo ir turėjo realią valdžią spręsti žydų likimus, negali būti laikomas objektyviu ir pagrįstu dėl šių priežasčių: J. Noreika, kaip Šiaulių apskrities viršininkas, buvo pavaldus apygardos komisarui Hansui Gewecke. Todėl ne J. Noreika, o apygardos komisaras H. Gewecke buvo pagrindinis reikalų, susijusių su žydais, iniciatorius ir tvarkytojas. Jo potvarkiai, susiję su žydų getoizacija bei turto konfiskavimu, buvo privalomi ir apskričių viršininkams, taip pat ir Šiaulių apskrities viršininkui J. Noreikai. Savo valia ir iniciatyva J. Noreika, kaip ir kitų apskričių viršininkai, netvarkė reikalų, susijusių su žydų getoizacija, jų turto konfiskavimu. Visi minimi dokumentai liudija apie tai, kad būtent H. Gewecke apskričių viršininkams duodavo nurodymus, kurie pastariesiems buvo privalomi. Taigi, J. Noreika, kaip Šiaulių apskrities viršininkas, negalėjo inicijuoti, organizuoti, vykdyti masinių žudynių operacijų. Už masinių žudynių operacijas atsakomybė tenka policinėms struktūroms. Žinios apie tai pateiktos istoriniame tyrime, skirtame J. Noreikos biografijos kontroversijoms.⁶
28. Skunde Pareiškėjas tvirtina, kad „*archyviniai dokumentai (LCVA FR 1099 a-1-b2) liudija, kad J. Noreika eidamas apskrities viršininko pareigas tvarkė žydų išnaudojimo priverstiniais darbams klausimus, organizavo jų apsaugą, rūpino ginklus ir leidimus sargybiniams, organizavo žydų paėmimą grąžinimą į getą. Yra nustatytas dokumentuotas atvejis dėl geležinkelio tiesimo, patvirtinantis, kad Jonui Noreikai buvo teikiami privatūs užsakymai dėl žydų darbininkų parūpinimo.*“
29. Centro nuomone, minėtų dokumentų susiejimas su Holokausto proceso sudėtinėmis dalimis, t. y. su žydų definicija, turto nusavinimu, koncentravimu, masinių žudynių operacijomis yra problematiškas dėl to, kad vokiečių okupacijos laikotarpiu priverstiniais darbams buvo naudojami ne tik žydai, bet ir lietuviai bei kitų tautybių asmenys.
30. Akivaizdžiai netikslus ir kitas Pareiškėjo skundo teiginys, neva „*getai buvo SS žinioje, tačiau juos valdė Lietuviška administracija, SS valdė koncentracijos lagerius. Prie Šiaulių savivaldybės buvo paskirtas įgaliotinis žydų reikalams, o savivaldybė už žydų darbą gaudavo*

⁴ žr. Alfredas Rukšėnas, Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija, 2016, Nr. 1(39), p. 39-62

⁵ žr. Arūnas Bubnys, Lietuvos žydų ir mažieji getai ir laikinosios izoliavimo stovyklos, Holokaustas Lietuvoje, Vilnius, 2011, p. 139-140

⁶ žr. Alfredas Rukšėnas, Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija, 2016, Nr. 1(39), p. 55-56

užmokestį iš užsakovų, ūkininkų ir įmonių.“ Administruodami getus, kaip priemonę, SS naudojo sau pavaldžią lietuvių administraciją, o vidaus tvarkai palaikyti sudarė vidaus administraciją iš žydų – Judenratą, tačiau tai nereiškia, kad getus valdė lietuviai ir žydai. Visais atvejais sprendimus dėl getų sudarymų, žydų žudynių priimdavo okupacinės valdžios įstaigos, lietuvių administracija neturėjo įgaliojimų priimti tokius sprendimus.

31. Skunde Pareiškėjas nurodo, kad „*Šiaulių apskrities administracija (Jonas Noreika) mokėjo atlyginimą už laikotarpį kai Šiaulių apskrityje buvo vykdomos žydų masinio naikinimo operacijos (Žagarės gete 1941-10-02).*“ (žr. Pareiškėjo skundo 6 psl.).
32. Šis Pareiškėjo teiginys yra taip pat neobjektyviai pritemptas prie Pareiškėjo peršamos išvados. Pažymėtina, jog vokiečių okupacijos laikotarpiu (1941-1944 m.) lietuvių administracijos įstaigų pareigūnams buvo mokami atlyginimai. Tai buvo tarnybiniai atlyginimai, o ne kažkoks specialus atlygis už dalyvavimą Holokauste. Tarnybinis atlyginimas būtų buvęs mokamas ir tuo atveju, jeigu ir nebūtų buvę Holokausto. Sovietų okupacinio periodo metu valdininkams taip pat buvo mokami atlyginimai. Nėra žinių, kad J. Noreika būtų kam nors mokėjęs specialius atlyginimus už dalyvavimą Holokauste. Lietuvos centriniam valstybės archyve saugomas Šiaulių apskrities viršininko įstaigos dokumentas, pagal kurį Savisaugos Dalių Šiaulių apygardos štabo kariai nuo 1941 m. rugsėjo 20 d. iki lapkričio mėn. 1 dienos iš Šiaulių apskrities viršininko yra gavę atlyginimų už 53350,03 rub. (LCVA, f. R-1099, ap. 2, b. 2, l. 133). Pareiškėjas jas vertina kaip J. Noreikos atlygį žydšaudžiams, tačiau tokios išvados nepagrindžia jokiais konkrečiais įrodymais. Todėl akivaizdu, kad tos algos savisaugos dalinių kariams buvo mokamos už tarnybą, nes savisaugos dalinių kariams tarnybinės algos buvo mokamos ir tuo metu, kai žydų masinių žudynių nebuvo. To laikmečio rezistentai, visuomenė savisaugos dalinius vertino kaip karines pajėgas, kurios ateityje taps nepriklausomos Lietuvos kariuomenės branduoliu. Iki vokiečių okupacijos, nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu, karinę prievolę atliekantiems šauktiniams taip pat buvo mokamas atlyginimas.
33. Skunde Pareiškėjas taip pat remiasi J. Noreikos anūkės S. Foti nuomone ir teigia, kad „*Istorinio tyrimo ir jame nustatytų faktų autentiškumą patvirtina Silivia Foti - Jono Noreikos anūkė. <...> ji nurodo, kad Jono Noreikos kaip Lietuvos Aktyvistų Fronto vado ir Holokausto vykdytojo vaidmens nuslėpimas yra vienas iš didžiausių praeito amžiaus sąmokslų Lietuvoje.*“ (Žr. Pareiškėjo skundo 7 psl.).
34. Centras atkreipia teismo dėmesį į tai, kad JAV gyvenanti S. Foti nėra nei istorinių įvykių dalyvė (tuomet nebuvo gimusi), nei profesionali istorikė, jos nuomonė apie savo senelį kardinaliai skiriasi nuo jos mamos, J. Noreikos dukters, nuomonės, kuri taip pat tyrė savo tėvo biografiją. Iš viešumoje skelbtų S. Foti tyrimų rezultatų darytina išvada, kad ji nesivadovauja istorijos mokslui būtina istorinių tyrimų metodologija, kuri reikalauja istorinio šaltinio tyrimą sieti su jo išorine ir vidine kritine analize. Pareiškėjas, remdamasis S. Foti liudijimu, prideda namo nuotrauką, nurodydamas, kad J. Noreika apsigyveno šiame iš žydų nusavintame name Plungėje, Vaižganto gatvėje. Tačiau tokių liudijimų negalima laikyti patikimais istoriniais šaltiniais, nes tuo metu S. Foti nebuvo gimusi, o pagal Lietuvos centriniam valstybės archyve išlikusių 1942 m. gyventojų surašymo duomenis, tarp Plungėje, Vaižganto gatvėje, buvusių namų savininkų J. Noreikos nėra.
35. Skunde Pareiškėjas kaltina Centrą, neva pastarasis nemotyvuotai atmeta vienintelio tikro liudininko A. Pakalniškio versiją. Pareiškėjas skunde pažymi, kad „*A. Pakalniškis (1941 m. vasarą dirbęs Plungės komendantūros sekretoriumi) savo memuarų knygoje nurodė, kad tuo metu kai vyko siaubingi dalykai komendantūroje buvo keli vokiečiai, o Jonas Noreika tame pačiame pastate - LAF štabo durys greta. Centras nurodo, kad Jonas Noreika negalėjo dirbti komendantūroje iš ko seką, kad negalėjo įsakyti šaudyti Plungės žydus (Pakalniškis teigia, kad Noreika įsakė žodžiu ir jau vėliau, šaukdamas įsakymą pakartojo jaunam vokiečiui,*

paklaususiam ką daryti su 2 savaites sinagogoje laikomais Plungės žydais). Centras iš esmės atsisako vadovautis A. Pakalniškio prisiminimais, motyvuodamas, kad jie yra nepatikimi, nes juose yra prieštaravimų - tarp knygos leidimo versijų. Centras teigia, kad naujesnėse knygos versijose yra daugiau detalių, todėl knyga negali būti laikoma mokslškai patikima.“

36. Pažymėtina, jog Centras yra ištyręs A. Pakalniškio liudijimus apie J. Noreiką ir pateikęs motyvuotą istorinį mokslinį atsakymą, kodėl minėti liudijimai yra nepatikimi. Tyrimo rezultatai išdėstyti jau minėtame straipsnyje *Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos*.⁷ Nustatyta, kad 1941 m. liepos 12-13 d. Plungės valsčiuje ties Kaušėnų kaimu žydų masinių žudynių operacija buvo vykdoma okupacinės valdžios įsakymu. Taip pat nustatyta, kad pagal po karo teistų žydų žudynių dalyvių parodymus tuo metu Plungės komendantu buvo ne J. Noreika, o lt. Povilas Alimas, kad vykdydami vokiečių nurodymus būtent P. Alimas ir Pabrėža dalyvavo šiose žudynėse. Jų parodymuose J. Noreika nefigūruoja kaip masinių žudynių ties Kaušėnų kaimu dalyvis.
37. Pareiškėjas skunde teigia, kad „Centras, žydų naikinimą Telšiuose, Plungėje, Žagarėje vertina kaip nacių darbą. Tokia pozicija grindžiama argumentu, kad Lietuvos savisaugos bataljonai ir komendantūros buvo griežtai pavaldžios nacių SD ir SS. Centras visiškai nevertina LAF įtakos, jos narių ir asmeninio jos vado Žemaitijai vaidmens sprendžiant žydų likimą. Centras nevertina ir išvadose nepasisako dėl dokumentų liudijančių LAF savarankiškumą ir savivaldą Žemaitijoje 1941 m. vasarą - rudenį. Pasisakydamas, kad Noreika negalėjo įsakyti sušaudyti Plungės miesto žydus, centras visiškai ignoruoja tą aplinkybę, kad Noreika vadovavo jo paties organizuotai ginkluotų asmenų grupuotei, taip pat ignoruoja jo asmenines ir antisemitines LAF pažiūras.“
38. Atkreiptinas teismo dėmesys į tai, jog Centras, remdamasis visuotinai pripažinta istoriografija, Holokaustą Lietuvoje vertina kaip nacių okupacinės valdžios įstaigų ir jai subordinuotų lietuviškų kolektyvinių struktūrų veiklos padarinį. Istorinėje mokslinėje literatūroje teigiama, kad Holokausto Lietuvoje sumanytojai, iniciatoriai ir organizatoriai buvo vokiečių okupacinė administracija.
39. Nacistinės Vokietijos kancleris Adolfas Hitleris dar 1941 m. kovo mėn. susitikime su karinių pajėgų ir partijos vadovybe artėjantį karą su Sovietų Sąjunga apibūdino kaip dviejų priešišku pasaulėžiūrų susidūrimą. Tam tikslui buvo suformuotos keturios vokiečių saugumo policijos ir SD Operatyvinės grupės A, B, C, D, kurių vienas iš svarbiausių tikslų buvo žydų ir bolševikų naikinimas, į tą veiklą įtraukiant ir vietos gyventojus.⁸
40. Istoriografijoje nurodoma, kad vokiečiai į žydų genocido vykdymą įtraukė dalį lietuvių, tačiau neperleido jiems vadovavimo. Šių istorinių darbų nuostatų laikydamasis Centras teigia, kad Telšių apskrities LAF organizacija, lietuvių valdžios įstaigos, savisaugos daliniai buvo pavaldūs okupacinei administracijai, kad Telšių apskritis nebuvo kažkokia savarankiška „valstybėlė“, kurios vadovybė buvo Telšių apskrities LAF organizacija. Dėl to Pareiškėjo minimi dokumentai negali būti vertintini kaip įrodantys Telšių apskrities LAF organizaciją buvus savarankiškos „valstybėlės“ Telšių apskrityje vadovybe. Centras pagrįstai mano, kad 1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį vokiečių karinė administracija, vokiečių saugumo policijos ir SD įstaigos buvo pagrindiniai Telšių apskrityje gyvenusių žydų genocido

⁷ žr. Alfredas Rukšėnas, *Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija*, 2016, Nr. 1(39)

⁸ Hans Buchheim, Martin Broszta, Hans-Adolf Jacobsen und Helmut Krausnick. *Anatomie des SS-Staates*, München, 1994, s.451–452; Raul Hilberg. *Die Vernichtung der europäischen Juden*. Frankfurt am Main, 1990, Bd. 2, s. 296–297) (Raul Hilberg R. *Die Vernichtung der europäischen Juden*, Frankfurt am Main, 1990, Bd. 2, S. 303–304; Michael Wildt, *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg, 2002, s. 558

organizatoriai, vykdytojai, kurie į šį procesą įtraukė sau pavaldžius apskrities lietuvių savivaldos, policijos įstaigų pareigūnus su pastariesiems pavaldžiais kariniais daliniais. Centras išvadą, kad J. Noreika negalėjo įsakyti sušaudyti Plungės miesto žydus, argumentuoja istorinio mokslinio tyrimo rezultatai, išdėstyti A. Rukšėno straipsnyje.⁹

41. Pareiškėjas skunde nurodo, kad „Centras atmesdamas pareiškėjo prašymą dėl istorinės išvados pakeitimo, savo 2018 m. atsakyme (skundžiamame rašte) neaptaria nė vieno iš pateiktų svarbių istorinių dokumentų. Centras selektyviai pasirinko atsakymo temas, išvengdamas pagrindinės temos - Jono Noreikos ir LAF vaidmens Žemaitijos žydų žudynėse.“
42. Centras nesutinka su tokia Pareiškėjo interpretacija, neva Centras vengia aptariamą temą - Jono Noreikos ir LAF vaidmens Žemaitijos žydų žudynėse. Tokią Pareiškėjo interpretaciją paneigia vien ta aplinkybė, kad Centras yra paskelbęs atskirą straipsnį, skirtą specialiai J. Noreikai, kuriame nagrinėjamas ir J. Noreikos santykis su Holokaustu Telšių ir Šiaulių apskrityse.¹⁰
43. Pareiškėjo priekaištas, kad Centras neva neaptaria nė vieno iš jo pateiktų svarbių istorinių dokumentų, yra nepagrįstas. Profesionalūs istorikai laikosi nuostatos, kad apie tai, kaip istorikai vertina istorinius dokumentus, galima spręsti pagal jų darbų pobūdį. Kaip Centras vertina atskirus dokumentus, Pareiškėjas galėjo suprasti iš minėto straipsnio apie J. Noreiką. Jame teigiama, kad po to, kai J. Noreika tapo Šiaulių apskrities viršininku, okupacinė valdžia įtraukė jį, kaip pareigūną, į getoizacijos procesą. Remiantis istoriniais šaltiniais, straipsnyje nurodoma, kad Šiaulių apygardos komisaras Hansas Gewecke 1941 m. rugpjūčio 14 d. raštu apskričių viršininkams ir miestų burmistrams įsakė iškeldinti žydus į getą.¹¹ Reaguojant į šį nurodymą, 1941 m. rugpjūčio 22 d. pasirodė J. Noreikos pasirašytas raštas, skirtas visiems Šiaulių apskrities valsčių viršaičiams ir antraeilių miestų burmistrams, rašto nuorašai turėjo būti perduoti policijos nuovadų viršininkams. Jame rašoma, kad Šiaulių apygardos komisaro įsakymu visi apskrities žydų tautybės piliečiai, taip pat ir pusžydžiai, turi būti iš apskrities valsčių ir miestelių iškeldinti ir apgyvendinti viename rajone – gete. Visas žydų turtas turi būti savivaldybių rūpesčių saugotas ir surašytas. J. Noreika ryšium su iš komisaro gautu įsakymu įsakė, kad visų valsčių, antraeilių miestų ir miestelių žydai nuo rugpjūčio 25 d. iki 29 d. turi būti perkelti į Žagarės miestą, kad Žagarės getas iki rugpjūčio 30 d. turi būti aptvertas ir jo gyventojai turi būti kiekvieną dieną vedami į darbus. Perkėlimo reikalais turi pasirūpinti atitinkamos savivaldybės. Palikto žydų turto sąrašai iki rugpjūčio 29 d. turėjo būti pristatyti apskrities viršininkui. Perkeliameis žydams leista pasiimti būtiniausius apyvokos daiktus ir drabužius, kiekvienai žydų šeimai leista pasiimti apie 200 reichsmarkių. Apie įsakymo išpildymą valsčių viršaičiai ir burmistrai turėjo informuoti viršininką iki rugpjūčio 29 d. Žagarės burmistras turėjo pranešti, kiek iš viso žydų Žagarėje apgyvendinta.¹² Remdamasis šiomis straipsnyje išdėstytomis aplinkybėmis, Pareiškėjas galėjo suprasti, kad jo minimus dokumentus (t. y. Šiaulių apskrities J. Noreikos 1941 m. rugpjūčio 9 d. raštą Tryškių valsčiaus viršaičiui (LCVA, f. R-1099, ap. 1, b. 2, l. 137), J. Noreikos 1941 m. rugpjūčio 26 d. raštą Joniškio miesto burmistrui (LCVA, f. R-1099, ap. 1, b. 2, l. 380)) Centras vertina kaip tokius, kuriuose atsispindi veiksmai, susiję su J. Noreikos dalyvavimu getoizacijos procese, kurio

⁹ žr. Alfredas Rukšėnas, Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija, 2016, Nr. 1(39).

¹⁰ žr. Alfredas Rukšėnas, Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija, 2016, Nr. 1(39).

¹¹ žr. Šiaulių apygardos komisaro 1941 m. rugpjūčio 14 d. raštas apskričių ir miestų burmistrams, LCVA, f. R-1099, ap. 1, b. 1, l. 151-152; Alfredas Rukšėnas, Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos, Genocidas ir Rezistencija, 2016, Nr. 1(39), p. 52-53

¹² žr. ten pat.

pagrindinis organizatorius ir vykdytojas buvo Šiaulių apygardos komisaras Hansas Gewecke, į šį procesą įtraukęs ir J. Noreiką.

44. Centro skelbiamame straipsnyje taip pat teigiama, kad J. Noreika, būdamas Šiaulių apskrities viršininku, tvarkė su žydų turto susijusius reikalus. 1941 m. rugsėjo 10 d. pasirodė J. Noreikos raštas „*Nurodymai likviduoti žydų ir pabėgusių komunistų kilnojamąjį turtą*“, skirtas valsčių viršaičiams ir antraeilių miestų burmistrams. Jame buvo skelbiama, kad viena dalis turto (liuksusiniai baldai, medžiagų ritiniai, nevirtoti baltiniai) turi būti saugoma iki atskiro parėdymo. Dalį turto buvo numatyta skirti mokykloms, valsčiams, paštams, prieglaudoms, ligoninėms, kitoms įstaigoms. Numatyta, kad dalį turto reikia išdalinti nuo karo nukentėjusiems asmenims ir parduoti jį iš varžytinių. Žemės ūkio gyvas ir negyvas inventorių turėjo būti išnuomotas laikiniems nuomininkams. Pinigai, gauti už parduotą turtą, turėjo būti pristatyti į apskrities valdybos kasą.¹³ Žagarės miesto burmistras 1941 m. gruodžio 3 d. informavo Šiaulių apskrities viršininką apie tai, kaip buvo tvarkomi reikalai, susiję su vietos žydų turto.¹⁴ Iš šių aplinkybių matyti, kad J. Noreika atliko tam tikrus veiksmus, susijusius su žydų turto tvarkymu, tačiau akivaizdu, kad pagrindinis Šiaulių apskrityje iš žydų konfiskuoto turto reikalų tvarkytojas buvo Šiaulių apygardos komisaras Hansas Gewecke, kuris, kaip minėta, į šių reikalų tvarkymą įtraukė ir J. Noreiką.
45. Pareiškėjui adresuotame 2018 m. liepos 18 d. rašte Nr. 14R-52 Centras pateikė ir kito Pareiškėjo minimo dokumento – LAF Telšių štabo vado kpt. J. Noreikos, Telšių apskrities viršininko Ramanausko 1941 m. liepos 25 d. rašto Telšių apskrities Policijos nuovadų viršininkams ir aktyvistų štabams (LCVA, f. 1075, ap. 2, b. 19, l. 35) – vertinimą. Centras Pareiškėjui nurodė, kad šis dokumentas turi būti vertinamas istorinių teiginių kontekste. Prasidėjus 1941 m. birželio sukilimui Lietuvoje, partizanai sukilėliai pradėjo kovinius veiksmus prieš besitraukiančius raudonarmiečius, pradėjo persekioti ir siekė nubausti tiek lietuvių, tiek žydų, tiek kitų tautybių asmenis, kurie buvo lojalūs sovietų režimui. Po tai, kai sukilimas pasibaigė (pabaiga laikoma – 1941 m. birželio 28 d.), sovietų režimo rėmėjų, užfrontės zonoje likusių raudonarmiečių persekiojimą toliau tęsė sukilimo metu ir po jos atsikūrusios lietuvių valdžios įstaigos. Centro nuomone, su šia veikla 1941 m. birželio pabaigoje ir liepos mėnesį buvo susiję kpt. J. Noreika, Telšių apskrities viršininkas A. Ramanauskas. Telšių apskrities LAF organizacijos vadas J. Noreika apie minėtos kategorijos asmenų persekiojimo ypatumus Telšių apskrities Policijos nuovadų viršininkams ir Aktyvistų štabams 1941 m. liepos 25 d. rašė: „Visus politinio pobūdžio suėmimus vietose tvarko policijos organai (valsčiuose tvarko nuovadų viršininkai). Paduotus skundus tiria policijos nuovadų viršininkai bei kiti vietos policijos pareigūnai, kuriems pavesta daryti kvotas. Vietos policijos organai sprendžia, ar įtariamąjį laikyti suimtą, ar paleisti. Jeigu vietos policijos organai rado reikalinga įtariamąjį laikyti suimtą (jeigu tam yra pagrindo), tai jie suimtojo kvotą pristato Telšių kriminalinės policijos viršininkui (galima pristatyti su suimtuju arba be jo. Pastaruoju atveju suimtasis gali būti paliekamas valsčiaus areštinėje). Vietos iniciatyva daryti mirties sprendimus ir juos vykdyti griežtai draudžiama. Gabenant suimtuosius reikia užkirsti galimybes bėgimo ir pranešimai, kad „suimtasis nušautas bebėgant“ bus griežtai tiriami. Už bet kokią savivaliavimą bus keliamos baudžiamosios bylos. Visos Telšių apskrities kvotos bei tyrimai apie komunistus bolševikus ir jų bendrininkus negali būti laikomi vietos policijos organų archyvuose ir tiek to kvotos, kuriuose suimtieji paleidžiami, tiek ir areštuotųjų kvotos siunčiamos Telšių kriminalinės policijos viršininkui. Visoms gautoms

¹³ žr. Šiaulių mst. ir apskrities viršininko 1941 m. rugsėjo 10 d. nurodymas Nr. 1875 likviduoti žydų ir pabėgusių komunistų kilnojamąjį turtą, LCVA, f. R-1099, ap. 1, b. 1, l. 239

¹⁴ žr. Žagarės miesto burmistro 1941 m. gruodžio 3 d. raštas Ponui Šiaulių apskrities viršininkui, LCVA, f. R-1099, ap. 1, b. 9, l. 136-137

politinio pobūdžio kvotoms tolimesnę teisėtą eigą duoda Telšių apskrities kriminalinės policijos viršininkas.“¹⁵

46. Pažymėtina, jog dalis Pareiškėjo pateiktų dokumentų neaptariami, nes jie nesietini su Holokaustu ir tariamu J. Noreikos dalyvavimu jame, taigi nesietini su Pareiškėjo reikalavimu pakeisti Centro išvadą apie J. Noreikos veiklą.
47. Apibendrinant išdėstyta, matyti, jog Centras ne vieną kartą išsamiai nagrinėjo Pareiškėjo minimas aplinkybes, jo nurodytus šaltinius, ir išvadą, kurią kvestionuoja Pareiškėjas, Centras priėmė turimų (objektyviai egzistuojančių) šaltinių pagrindu, vadovaudamasis tokioms išvadoms priimti istorijos mokslui būtinomis metodologijomis. Todėl tenkinti Pareiškėjo skundo reikalavimų nėra nei faktinio, nei teisinio pagrindo.

Dėl Pareiškėjo teisinio suinteresuotumo

48. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, nereiškia, kad teisę kreiptis į teismą turi bet kuris asmuo. Konstitucijoje įtvirtinta tik galimybė kiekvienam asmeniui tokią subjektinę teisę įgyti esant įstatyme nustatytiems pagrindams. Tačiau teisminis tikrai ar tariamai pažeistos teisės gynbos būdas yra sąlygotas atitinkamų procesinių prielaidų, numatytų ABTĮ 33, 103, 104 straipsniuose, kurių buvimas atima arba apriboja asmens teisę naudotis teismine gynyba.
49. Teisę kreiptis į administracinį teismą nustato ABTĮ 5 straipsnis, pagal kurio 1 dalį, kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Viena iš teisės kreiptis į teismą prielaidų yra bylos priskirtinumas administracinių teismų kompetencijai (ABTĮ 33 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 103 straipsnio 1 punktas). ABTĮ 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog administracinis teismas sprendžia viešojo administravimo srities ginčus. Kokios bylos yra priskirtinos administracinių teismų kompetencijai, detaliau apibrėžia ABTĮ 17 straipsnis. ABTĮ 17 straipsnio 1 dalies 1 punktas numato, kad administracinių teismų kompetencijai yra priskirta nagrinėti bylas dėl valstybinio administravimo subjektų priimtų teisės aktų ir veiksmų (neveikimo) teisėtumo, taip pat šių subjektų jų kompetencijai priskirtus veiksmus. Pagal ABTĮ 23 straipsnio 1 dalį, skundą (prašymą) dėl viešojo administravimo subjekto priimto teisės akto ar veiksmo (neveikimo), taip pat dėl viešojo administravimo subjekto vilkinimo atlikti veiksmus turi teisę paduoti asmenys, taip pat kiti viešojo administravimo subjektai, įskaitant valstybės tarnautojus ir pareigūnus, kai jie mano, kad jų teisės ar įstatymų saugomi interesai yra pažeisti.
50. Vadovaujantis šiomis teisės normomis, galima daryti išvadą, kad administraciniams teismams priskirta nagrinėti administracines bylas dėl viešojo administravimo subjektų priimtų teisės aktų, taip pat veiksmų (neveikimo), darančių įtaką asmenų teisėms ar įstatymų saugomiems interesams, teisėtumo. Tais atvejais, kai skundžiamas aktas ar veiksmas akivaizdžiai jokių teisinių pasekmių nesukelia, jis negali būti ginčo administraciniame teisme objektu. Teismine tvarka gali būti ginčijama ne bet kokia valstybinio administravimo subjekto veikla, o tik tokia, kuri atitinka ABTĮ 17 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir 23 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Šių teisės normų sisteminis vertinimas leidžia teigti, kad į administracinį teismą asmuo turi teisę kreiptis tik dėl jam teisinės pasekmės sukeliančių individualių teisės aktų, priimtų viešojo administravimo srityje.

¹⁵ žr. Lietuvių aktyvistų fronto Telšių štabo vado kpt. Noreikos, Telšių apskrities viršininko Ramanausko 1941 m. liepos 25 d. raštas Telšių apskrities Policijos nuovadų viršininkams ir aktyvistų štabams, LCVA, f. 1075, ap. 2, b. 19, l. 35

51. Taip pat pažymėtina, jog ABTĮ 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendro pobūdžio taisyklė nustato dvi prielaidas atsirasti asmens subjektinei teisei – teisei kreiptis į administracinę teisumą teisminės gynybos, o būtent, besikreipiančio asmens suinteresuotumas bei jo teisės ar įstatymo saugomo intereso pažeidimas. Teismų praktikoje asmens suinteresuotumas yra aiškinamas kaip subjekto materialinis teisinis suinteresuotumas, t. y. asmuo turi turėti aiškiai identifikuatą suinteresuotumą apginti materialinės teisės normų saugomą teisę ar interesą (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A438-1661/2008).
52. Kaip matyti iš Pareiškėjo skundo, byloje esančių dokumentų, Pareiškėjo skundžiamas Centro 2018 m. liepos 18 d. raštas Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“ yra tik informacinio pobūdžio dokumentas, pats savaime nesukeliantis Pareiškėjui kokių nors teisinių pasekmių. t. y. skundžiamas Centro raštas nelaikytinas individualiu teisės aktu, todėl jis negali būti ginčo administraciniame teisme objektu. Pareiškėjo nesutikimas su informacinio pobūdžio rašto turiniu yra subjektyvaus pobūdžio aplinkybė, kuri savaime nelemia to rašto teisėtumo ir pagrįstumo. Tai reiškia, kad Pareiškėjas neturi materialinio teisinio suinteresuotumo kreiptis su skundu į teisumą dėl Centro 2018 m. liepos 18 d. rašto Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“ panaikinimo.
53. ABTĮ 103 straipsnio 1 p. nustatyta, jog nustatęs, kad byla nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai, išskyrus atvejus, kai byla teisinga bendrosios kompetencijos teismui, teismas bylą nutraukia.

Atsižvelgiant į išdėstytas faktines aplinkybes, nurodytą teisinį reguliavimą, Vilniaus apygardos administracinio teismo prašome:

- 1) bylą pagal pareiškėjo Grant Arthur Gochin 2018 m. rugpjūčio 10 d. skundą atsakovui Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui dėl atsisakymo pakeisti istorinę išvadą nutraukti kaip nepriskirtiną administracinių teismų kompetencijai;
- 2) priteisti iš pareiškėjo Grant Arthur Gochin Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (kodas: 191428780) naudai visas bylinėjimosi išlaidas.

Tuo atveju, jeigu teismas manytų, kad pareiškėjas Grant Arthur Gochin turi teisinį suinteresuotumą reikalauti panaikinti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro 2018 m. liepos 18 d. raštą Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“, Vilniaus apygardos administracinio teismo prašome:

- 1) pareiškėjo Grant Arthur Gochin 2018 m. rugpjūčio 10 d. skundą atsakovui Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui dėl atsisakymo pakeisti istorinę išvadą atmesti kaip nepagrįstą;
- 2) priteisti iš pareiškėjo Grant Arthur Gochin Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (kodas: 191428780) naudai visas bylinėjimosi išlaidas.

PRIDEDAMA:

1. Pareiškėjo Grant Arthur Gochin Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui pateikta 2018 m. birželio 15 d. *Užklausa dėl Jono Noreikos nusikaltėlių gaujos*;
2. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro 2018 m. liepos 18 d. raštas Nr. 14R-52 „Dėl informacijos pateikimo“;
3. A. Rukšėno straipsnis „Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontroversijos“, publikuoto žurnale *Genocidas ir Rezistencija*, 2016, Nr. 1(39);
4. A. Bubnio straipsnis „Lietuvos žydų mažieji getai ir laikinosios izoliavimo stovyklos“.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vardu,
Advokato padėjėjas

Jurius Petreikis